

Strategier for å nærme seg samtidskunsten

ER DET KUNST?

Aase Texmon Ryghs Bjørn Farmann-monument i Tønsberg fremstår som det tradisjonelle monumentet som ingen i dag kan forveksle med noe annet enn kunst.

Professor Øivind Storm Bjerke minner om at da det kom i 1971, var det det første nonfigurative monumentet i Vestfold, og det vakte både oppsikt og harme. I dag er Bjørn Farmann-monumentet et av de sterkeste kunstverk av den typen vi har i Norge

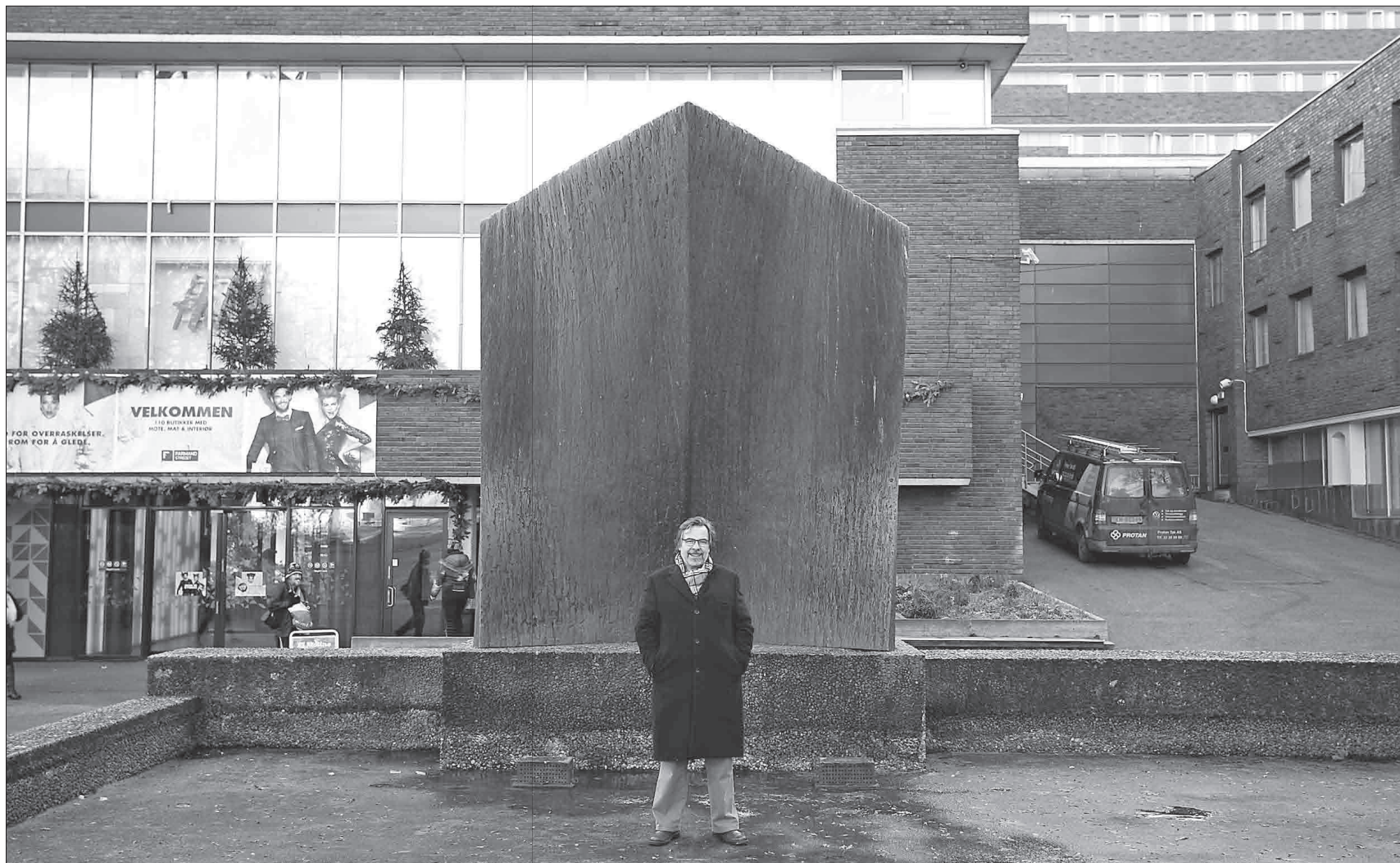

SVEN OTTO RØMCKE

og

CEDRIC ARCHER (foto)

En myndig betrakter må lese og lære

Kunst er blitt et begrep som klassifiserer uten at det finnes et gitt meningsinnhold og nødvendigvis er knyttet til kvalitet. Men er det da slik at alt er like bra?

– Det er det ikke, sier kunsthistoriker og professor Øivind Storm Bjerke.

Derfor kreves det i stadig større grad kunnskap for å nærme seg kunsten, og kvalitetsspørsmålet er

med oss hele tiden.

Den beste og viktigste strategien for å bli det Storm Bjerke kaller den myndige betrakter av samtidskunst, er slik det alltid har vært. Les og lær. Slik var det på 1700-tallet, og slik er det i dag.

Det er ikke så uvanlig at vi må spørre oss om noe er et kunstverk. Det spørsmålet har mange stilt seg

når de står overfor noe de antar er samtidskunst.

Professoren sier at strategisk grep nummer én når vi tror vi står i nærheten av samtidskunst, er å observere. Der ett kunstverk er observert, må vi regne med at det befinner seg andre kunstverk. Det er nærhetsprinsippet. Det kan latterliggjøres, men det er en realitet at kunst søker kunst.

FLOKKDYR

Vi skal også observere om det er kunstgjennere i nærheten. Kunstgjennere er nemlig flokkdyr, og der én kunstgjennere er observert, kan man regne med at det i umiddelbar nærhet befinner seg en hel flokk av kunstgjennere. Det er en sikker indikasjon på at vi er står overfor kunst.

Nærhetsprinsippet inneholder også

en sammenligning. Ligner dette kunst jeg har sett? Hvis det ligner kunst, er det en indikasjon på at det dreier seg om kunst.

Når vi leter etter slike indiserer, er det resultat av at samtidskunsten i så stor grad hviler på konsepter og foretrekker problematisering av sammenheng.

Da anbefaler kunsthistorikeren at

vi søker etter mulige kilder, som for eksempel skilt med informasjon om verket.

Av og til kan det være en utfordring at vi ikke vet om det dreier seg om design, arkitektur eller kunst. Da kan vi få hjelp av skiltet som oftest befinner seg i nærheten av et kunstverk. Skiltet hjelper oss. Skiltet er en indikasjon på at noe er kunst.

Men dette er likevel gamle strategier som ikke alltid holder mål. Nå gjelder å finne flere strategier for å nærme seg samtidskunst.

INGEN FELLE FORSTÅELSE

Øyvind Storm Bjerke sier det er en utfordring at det ikke lenger finnes en felles forståelse av hva som er kunst, hvilke regler som finnes for hva som er kunst, for produksjon av kunst, for hvilke institusjoner som kan vise kunst, og heller ingen offentlige institusjoner som legger et felles grunnlag for hva som er kunst.

De organene som snakker om kunst, er i stor grad interesseorganer for billedkunsten, som kunstkritikk. no og enkelte tidsskrifter og aviser som er alle er forankret i særinteresser og klare smaksreferanser. Kunsten er ikke lenger del av en felles offentlighet.

– I gamle dager var det enklere. Kunst kunne defineres ut fra såkalte verksinterne egenskaper, som gode proporsjoner, interessant motiv og overlegent håndverk. Det fantes dessuten en kanon, en liste over hvem som var de gode kunstnerne og hva som var de gode kunstverkene, sier Øyvind Storm Bjerke.

I dag er det verre, for øverst på vår liste over de gode kunstverk står verk som Marcel Duchamps urinal, fulgt av samme kunstners latterliggjøring av «Mona Lisa». Vi har fått anti-kunst.

READY MADES OVERTAR

Duchamp var en antikunstner, han ønsket å rive ned den gamle tradisjonen, hele den klassiske arven. I stedet kom antikunsten, som har triumferet de siste hundre år.

Nå er det ikke lenger godt håndverk, fine materialer og gode proporsjoner som teller. Det er konsept, diskurs, kontekst, kunst som system og tegn som teller i samtidskunsten.

I stedet for å skape vakre ting som et landskap, velger kunstneren en «ready made», som Duchamps urinal. Og om du ikke får ideen selv, kan du appropriere, altså lage din egen versjon av noe som allerede er gjort. Som for eksempel urinalet, men kanskje i et annet materiale.

Det er helt vanlig i kunsten i dag, og det skaper de problemene vi drøfter her. Derfor blir det også enklere å få andre til å utvikle og produsere dine egne ideer i dag slik vi ser med mange av de mest etablerte samtidskunstnerne, som for eksempel britis-

ke Damien Hirst.

Professoren minner om at det fortsatt er folk som lager vakker kunst, og det er stadig mange som mener at kunstens viktigste oppgave er å formidle estetisk erfaring og opplevelse. Det dreier seg om en stor gruppe kunstnere og våre beste navn. Fortsatt lages tradisjonell klassisk kunst hvor de gamle strategiene er fullt brukbare, men det er ikke vårt problem her.

KUNSTFELTET

Vårt problem ligger mye i at man er gått bort fra å snakke om kunst og har erstattet det med å snakke om kunstfeltet. Det er interessant, og det ser vi når vi leser den offisielle, norske definisjonen av kunstfeltet som staten forholder seg til, og som er definert av Norsk kulturråd.

Der defineres dagens kunstfelt som «maleri, fotografi, kunsthåndverk, tegning, grafikk, skulptur video/film/dokumentar, installasjoner, steds-spesifikke og relasjonelle uttrykk, lydkunst, performance, nettkunst, streetart, graffiti, tegneserier, artists' books, bruk av uterom og offentlige rom med mer. Kunsten kan være gjenstandsbasert, men like gjerne ta form av handlinger, hendelser og situasjoner. Kunstfeltet karakteriseres også av den sentrale rollen diskusjon og kunnskapsproduksjon spiller, både som egen kunstpraksis, men også i form av seminarer, og publikasjoner.»

De fleste kunstnere er fortsatt opptatt av hvor de stiller ut og vil ha kunststrømmen som et spesialisert sted for anerkjent kunst. Derfor kan Øyvind Storm Bjerke trøste den late publikummer som bare skal ha bekräftet sin kulturelle tilhørighet. Det er bare å oppsøke disse rommene. Der får man fortsatt ferdigdygd kunst.

DEFINERER KUNSTEN

Den hvite kuben er selve mønstret på hvor man finner det ferdigdygde. Her er det rommet som er definierende. Kunsten vi finner her, har gått igjennom et seleksjonsapparat som er enormt krevende, og spesialister plukker og velger og bestemmer hva vi får se.

I de senere år er den hvite kuben, det homogene kunstrommet, blitt utfordret. Den hvite kuben er ikke en garanti for at vi er omgitt av kunst. Det er ikke lenger slik at kunstrommet er et definert rom, og vi kan ikke si at nå er jeg i kunststrømmen, og det

som er her, er den gode kunsten.

Et av de virkelig viktige verkene i vår samtidskunst, Alan Sonfist «Time Landscape», er en rekonstruksjon av hvordan landskapet på stedet var før den hvite mannen satte bena sine i New York. Her er det ikke noen hvit kube eller et skilt som definerer at dette er kunst. Her må du reflektere selv.

Storm Bjerke anbefaler en enkel strategi for rask oppdatering. Det er å oppsøke kunsten der kunsten er. Endringene i kunstbildet forutsetter en endring i betrakters rolle. Den passive mottager av et budskap er avløst av den myndige betrakter.

FRA AKTIV TIL PASSIV

Strategien for den myndige betrakter er å gå fra passiv gallerigjenger til aktiv kunstjeger. For kunsten er jo ikke lenger alltid der vi venter å finne den. Den myndige kunstbetrakter nøyer seg ikke med å oppsøke kunsten på kunstsankjerte steder som biennaler, høstutstillinger, museer og gallerier. Han eller hun har en sann jegers instinkt og leter etter kunst til enhver tid og over alt.

Gjerne med kamera for å dokumentere sine funn.

Det er ikke lenger gitt hva som er kunst, og professoren synes ikke vi skal akseptere pekefingeren som viser hva vi skal mene. Den myndige betrakter vil avgjøre selv. Han eller hun er i stand til å felle selvstendige dommer.

I følge den franske filosofen Jacques Rancière, som Storm Bjerke presenterte som tidens motefilosof, lever vi nå under det estetiske regime. Og dette estetiske regimet kaster vrak på at kunsten skal representere en herskende orden, kongehuset, kulturdepartementet eller stortingsproposisjoner om kunst og kultur.

Det estetiske regime kjennetegnes av en frigjøring fra hierarkier, fra estetiske konvensjoner og normer og fra ett akseptert kunstsyn.

PLATON LIKTE IKKE KUNST

Rancière snakker også om det etiske regime som rådet under deler av antikken. Man måtte spørre seg om det kunsten formidlet var godt, var det riktig, var det sant eller var det falskt? Det var et etisk spørsmål.

– Platon likte jo ikke kunst. Han mente at kunsten lyver, sier Storm Bjerke. Aristoteles så annerledes på det. Da fikk vi det representative regime, og det regimet hersket

under hele klassisismen og frem til 1700-tallet. Under det regimet skulle kunsten representere noe, vise noe og vise det korrekte.

Et kongehus skulle representeres på en bestemt måte; ikke slik Håkon Gullvåg gjør det, hvor det går litt på skakke.

Under det estetiske regime er det bra at det går litt på skakke, og det er Rancière's grunn tanke at mennesket er fritt og må utøve friheten som en myndig betrakter.

Dermed er det også lov å si at «dette liker jeg». Det er helt på linje med den nye dataverdenen, hvor vi forteller hva vi liker, og det kan måles hvor

mange som liker hva.

Det er lov å like, og det måles hva du liker på nettet. Dette blir mer og mer avgjørende, også i kunstsystemet. Men det tar tid, kunstsystemet er et tregt system med sterke interesser rundt seg, men det skjer en endring ved at publikum i stadig større grad har innvirkning gjennom den trafikken som kan måles rundt kunsten.

MØTER OSS OVERALT

Øyvind Storm Bjerke snakker om den verden som har forandret seg og hvor kunsten møter oss overalt, i nye fasonger og settinger. Vi må ta selvstendige valg ut fra den estetiske

Dette trollet har i mange år stått utenfor Lines Hobby i Tønsberg. Det er et av de kunstverkene i byen Øyvind Storm Bjerke liker best. Og det er kunst. Det ble i sin tid utformet av en talentfull billedhugger og ble en av våre mest vellykkede eksportprodukter innen kunst og kultur. Hvis kunstneren hadde levet i dag, ville han laget trollkopier til rike samlere og ikke masseprodusert nips.

opplevelsen. I dag er det å overta andres kunstverk, appropriere, en av de vanligste teknikkene innenfor samtidskunsten. Da er det opp til betrakteren å ta selvstendige beslutninger

om det vi ser er kunst eller ikke.

Vi trenger jo egentlig ikke kunst, men litt fritt etter Matisse kan vi si at det etter en slitsom dag er behageligere for forretningsmannen å synke ned i godstolen foran et vakker bilde enn å reise langt for å oppleve vakker natur.

Vi får ikke glemme at allerede fra 1850 begynte man å formatere landskap ut fra at de ga kunstneriske vyer. Men den estetiske opplevelsen er ikke godt nok grunnlag for å hevde at noe er kunst. Her må vi tilbake til filosofen som sier at kunsten nærmest er et maskineri for å skape helt unike estetiske opplevelser.

KOGNITIVE OG EMOSJONELLE

Professoren viser til en relativt fersk forskningsstudie fra universitetet i Roma som forteller at besøkende til museer som inneholder eldre kunst, har en tendens til å beskrive sin erfaring og sin opplevelse i kognitive termer.

De har altså en intellektuell tilnærming til kunsten når de går for eksempel i Louvre i Paris, på Metropolitan i New York, i National Gallery i London eller i Nasjonalgalleriet i Oslo.

De som går i moderne gallerier og nærmer seg samtidskunsten, gir imidlertid sin rapport med et emosjonelt engasjement. De føler mer.

Det kan komme i konflikt med strategien som sier at man skal nærme seg samtidskunsten ved å lese og lære. Svært mange vil hevde at det er nok å føle.

Øyvind Storm Bjerke mener at den emosjonelle tilnærmingen, å henge seg til rent føleri, er en dårlig strategi. Det er ikke noe galt i å føle, men det er ikke nok. Du må lese og lære. – I dag kan du ikke nærme deg samtidskunsten uten å ta jobben med å lese og lære, i hvert fall hvis du skal bli den myndige betrakteren, som ikke er den manipulerede betrakteren, som bare sier at «sånn er det». Den type betrakter er hendøende. Den myndige betrakter er i ferd med å innta scenen.

SOSIALISERINGEN

Storm Bjerke lar oss ikke glemme at samtidskunsten også er en arena for sosialisering, for diskusjon om kunstverkene og som krystallisasjonspunkt for en åpen og kritisk samtale. Samt en anledning til å omgås nye venner.

Strategien for å bli med på den leken er å gå på utstillingsåpninger, som på Haugar, oppsøke messer, sørge for invitasjoner til biennaleåpninger og andre arrangementer hvor det snakkes om kunst.

Da gjelder det at man ikke, som så altfor mange gjør, faller i grøften og forveksler sosialiseringen med kunstopplevelsen. Det er lett å være så

ER DET KUNST? Utenfor brukbutikken i Øvre Langgate i Tønsberg er det utstilt innrammede bilder av ymse kvalitet. Storm Bjerke sier at den myndige betrakter må gjøre sine valg blant ting som spenner fra å være rent søppel til å være betydelig kunst.

Her har professoren selv en gang kjøpt et bilde han ga 50 kroner for, og som han synes er et flott maleri.

Utstillingen er en klar motvekt til Haugars velordnede presentasjoner. Heltheten kan betraktes som en installasjon, og Storm Bjerke synes den er et av de største kick man kan få når det gjelder kunst i Vestfold. Her settes den enkeltes dømmekraft på prøve.

opptatt av gode venner og god vin at vi ikke får med oss kunstopplevelsen. Og så rekker man gjerne ikke å gå en gang til for å se på kunsten i ro og mak.

Det finnes dem som mener at kunnskap ikke skal telle, og henviser til superrike kunstsamlere som ikke nødvendigvis vet mye om kunst. Da sier Storm Bjerke man underslår at de rike har rundt seg høyt kvalifiserte team, som har kompetansen; de har lest og lært.

EGEN KUNSTSAMLING

En strategi for å lære om kunst, kan

være å lage sin egen, personlige kunstsamling. Det er mye bra å få for en rimelig penge, og det er den beste måten å utøve den myndigheten Øyvind Storm Bjerke er opptatt av. Eller man kan gå på gaten å se hva som tilbys der. Den frigitte kunstsamleren er frigjort fra det offisielle og sanksjonerte systemet for kunstverk. Man finner kunsten der den er. Det finnes masse bra kunst på gaten. Kunst eller søppel; det er ditt valg.

Gamle strategier som å klassifisere kunsten ut fra plassering og skilt, duger fortsatt, og det er til god hjelp, men vi trenger nye strategier. Og de strategiene må ta utgangspunkt i det som nå er rådende tenkning innen kunstfeltet, nemlig at vi har fått den myndige betrakteren. Og den myndige betrakteren lar seg ikke fortelle hva han eller hun skal mene.

ET SPESIELT LAND

Til avslutning gjør Øyvind Storm Bjerke oppmerksom på at Norge er et svært spesielt land når det gjelder kunst. I Norge er det slik at størstedelen av økonomien i kunstsystemet kommer fra det offentlige. Det betyr at man kan opprettholde praksiser som er under full demontering i det internasjonale kunstfeltet.

Det har stor virkning når det meste av pengene strømmer fra det offentlige og ned i ordninger som Kunst i offentlige rom (KORO). Dermed kan vi beholde en form for eksklusivitet knyttet til noen få kompetansetilgjør, som det er vanskelig å opprettholde i mer åpne systemer og nesten umulig å opprettholde i rent kommersielle systemer.

Og det hele munnar ut i denne appellen:

– For å opparbeide det skjønnet du trenger, må du gå på utstillinger, du må lese og lære. Du må dessuten lytte, og du må bli en del av den samtalen som hele tiden foregår rundt kunsten.

Artikkelen tar utgangspunkt i et foredrag Øyvind Storm Bjerke holdt i Galleri Würth i september.

Professor Øyvind Storm Bjerkes strategi for å nærme seg samtidskunst

Hva bør du gjøre?

Gå på utstillinger, åpninger, seminarer. Oppsøk kunsten der kunsten er. Les og lær.

ER DET KUNST? På en tørkesnor over Gråbrødregraten i Tønsberg henger kniplingsundertøyet til en huseieres oldemor. Like ved står skulpturen «Gråbrøderer», fra 1995, av Finn Henrik Bodvin. Ut fra nærhetsprinsippet kunne undertøyet på snoren godt være kunst.

Øyvind Storm Bjerke sier at huseieren har skjont hva det dreier seg om. Dette er ikke klesvask. Det er et estetisk statement.

Om det hadde bodd en tekstilkunstner i huset, ville dette klart vært et uttrykk for kunst. Uansett synes professoren det er et godt eksempel på hverdagskunst. Du tar det du har og lager noe vakker av det.

Lytt til samtalen om kunst. Bli en del av samtalen om kunst. Begynn å samle på kunst. Etabler deg som myndig betrakter.

Spørsmål du kan stille deg: Minner det om kunst? Er det annen kunst i nærheten? Er det kunstkjennere i nærheten? Er det et skilt i nærheten?